

Sissejuhatus suulisesse eesti keelde

Tiit Hennoste

Tartu ülikooli teadur

Aastal 1982 kohtus Tartus tollases Kirjanike Majas Tartu noorte autoritega kirjanik Mihkel Mutt. Kui kõnelejal korraks jutt otsa sai, teatas ta, et on äsja kirjutanud Loomingule teatri kohta ühe väikese loo, mis pole veel ilmunud, ja et ta võib seda refereerida. Sellisena kõlas see lugu Muti esituses:

(1) a=sis=ma mõtsin=et on olemas ka nukuteater tegelikult elus. nukuteater (.) mis on nukuteatri põhitunnus on see, (...) et näitleja (.) ei räägi ise, vaid ta kasutab mingisugust meediumi, no=antud juhul tndab nukku, või=ükskõik=noh=mingit mingisugust marionetti, ta räägib tema kaudu. sama asi esineb muide ka näitks kõhurääkijatel, sest kõhurääkijad on on ka sarnased nukuteatrile, sest kõhurääkija ju noh projitseerib oma hääle kas siis noh kellelegi nagu hobuse tagumikku=või või=noh ükskõik kuhu tähendab mis asi hakkab rääkima. ja vat ongi ütleme kui näiteks (.) kohtuvad lapsevankrit lükkav ema, väike laps on seal sees, ja ütleme tema meestuttav. (.) mingi juhuslik meestuttav. (.) akkavad juttu ajama. ja:: siis=noh see meestuttav tahab nagu (...) lõbustada daami või nalja teha, paneb suitsu ette=ja, ja pakub sellele imikule ka ütleme suitsu. (...) noh a=imik oletame et ta lihsalt rääkida ei oska ja hakkab lalisema midagi noh laliseb lihsalt, ja sis ema ütleb peene häälega talle et noh=et ema räägib imiku eest peenikese imiku häälega et me oleme veel väikesed me veel ei suitseta. no=se ongi puhas nukuteater tähendab. (.) ema antud juhul kasutas seda last nagu nukku ja rääkis tema kaudu. (.) vat see on elus ka nukuteater esineb.

Mis keel see selline on? See ei ole kirjakeel ega ka mitte argikeel. Kohtumine oli avalik ja kuulajad Mutile suures osas tundmatud inimesed. See ei ole ka päris spontaanne jutt, sest lugu oli Mutil juba kord läbi

mõeldud ja kirja pandud. Kustkohast siis tulevad need imelikud sõnad ja laused? Vastus on lihtne: suulisusest.

Selles artiklis tulebki juttu eesti keele joontest, mis on seotud suulisusega. Loomulikult räägivad inimesed erinevalt ja nende suulises kõnes võib olla näiteks keelevääratusi (kui keegi ütleb *võta velefon*, mitte *võta telefon*), lapsepõlvest külge jäänud kodumurde jooni jms. Me kõneleme erinevalt kodus sõpradega, kaupluses müüjatega ja töö juures ülemusega. Praegu ei huvita meid siiski need jooned, vaid jooned, mis esinevad igasuguses suulises kõnes ja on seotud suulise teksti tegemise ja vastuvõtmise tingimustega.

Neid erijooni on kahesuguseid. Ühed on sellised, mida suuline keel kasutab oluliselt enam või oluliselt vähem kui kirjalik keel, teised sellised, mida kirjalik tekst üritab vältida või kasutab ainult erijuhtudel ja siis ka eelkõige ilukirjanduse tegelaste kõnes. Mujal on need jooned kas otse keelatud või siis kuulutatud halvaks keeleks. Loomulikult ei räägi me siin kogu sellest keerukast probleemistikust, vaid toome välja ainult kõige olulisemad suulise keele sõnavara ja lause erijooned.

Mida parasiidid kõnes teevad

Vaatame kõigepealt suulise keele sõnavara. Muidugi on suulises kõnes sõnu, millel on samadest kirjakeele sõnadest erinev morfoloogia. Eesti keeles on selliseid sõnavorme tegelikult väga vähe, ainus sage on *nudkesksõna nd*-vorm. Oluline on siin ainult see, et kõnes kasutatakse paralleelselt mõlemat, ja mitte vabalt, nagu kõneleja tahab, vaid kumbagi kindlatel tingimustel.

Teiseks on suulises kõnes hulk sõnu, mis on tehtud teistmoodi kui kirjakeeles lubatud. Üks moodus on häälikute või silpide lühenemine või kadu kirjakeele sõnades. Nii on tekkinud näiteks *sis, vä, nüid, sin, nimo-di, vel, kule*. Osa neist sõnadest erineb tähenduselt sama sõna pikast vormist, nagu näiteks *kule, ota, vata* (vrd kirjakeelsed *kuule, vaata, oota*) või *vä* (vrd tavaline sidesõna *või*). Teine osa on pikkade vormide lühivariandid. Neil on üks ja sama tähendus, kuid neid kasutatakse kõnes teistsugustes kontekstides kui kirjakeeles. Sellised on näiteks *siis/sis/s, aga/a, ei/i*. Üsna tavaline on ka ebaharilik sõnade liitmine: *onju, nojah, eksole, eksju, einoh, misasi*. Lisaks kasutatakse ka kirjakeele omadest erinevaid tuletusvõtteid ja -liiteid, mille abil tehakse aga eeskätt argikeele

nimisõnu (*telekas, pastakas, emps, jota* jms), mis sellisena pole päriselt kõne suulisusega seotud.

Kõige tähtsam suulise kõne eripärane sõnarühm on kindlasti pragmaatilised partiklid. Nende seas on kümme sagedasimat *jah, noh, no, jaa, tere, eks, aitäh, nägemist, kah, vot*. Need on sõnad, millest suurt osa on nimetatud parasiitsõnadeks ning peetud halva ja lohaka keele musternäidiseks. Nendega on aastakümneid võideldud, aga sõnad on ikka alles. Mida need sõnad suulises keeles teevad?

Kõige olulisem pragmaatiliste partiklite rühm, suhtluspartiklid, on kasutusel dialoogis, et reageerida kõneleja jutule. Suhtluspartiklite hulka kuuluvad dialoogipartiklid, nagu näiteks *ahah, mhmh, jah/jaa*. *Ahah* on kõige lihtsamalt öeldes partikkel, millega kuulaja ütleb, et eelnevas jutus oli tema jaoks midagi uut. *Jah/jaa* on partikkel, millega kuulaja annab teada, et ta on nõus sellega, mida kõneleja ütles, olgu see siis esitatud küsimusena (nagu näites 2), seisukohavõtuna (*see kleit on ilus*) või kut-sena (*tule homme meile külla*). *Mhmh* on aga partikkel, millega kuulaja annab märku, et teine võib edasi rääkida, ning partikkel, mille abil kuulaja distantseerib end kõneleja seisukohtadest või soovidest või lükkab edasi seisukohavõtu, teemavahetuse soovi vms, mida teine temalt ootab (nagu näites 3).

(2) J: see on nagu meie see (.) ülikoolis see inglise keele: õppejõud, (.)
bat, bat, jes, jes, sõu (.)

B: täpselt ni[modi.]

K: [kas te] õpitate ingliskeelt ülikoolis=vä. (.)

J: jaa. (1.5)

(3) P: =ei=no see kõhetu see ei loe, aga vaata kuis ta hoiab ennast. (.)
sest noh (.) on [saledamaidki]

M: [ta ei hoiagi.]

P: inimesi olemas, ta ei kõnni üldse niimodi nagu [aeroobikutele] kohane.

M: [kule=ma=lähen=siis]

A: mhmh. (0.5)

P: mina ei tea. (.) võibolla ta teeb hästi (...)

Suhtluspartiklite teise põhirühma moodustavad afektiivsed partiklid nagu *oi, ai, ohhoo, vau, böö* jms ning mitmesugused muud suhtlussõnad ja pikemad suhtlusfraasid (*täpselt nii, ongi nii, okei, jama* jms), millega

kuulaja väljendab oma tundeid, mis teise inimese jutt temas on tekitanud (nagu näites 2 *täpselt nimodi* või näites 4 *böö*).

(4) K: ei=jaksagi.

T: ma kardan ka et ei jaksa. (1.2)

K: ja miks ta peaksi. (2.0)

T: BIIG LAVV. (1.2)

K: böö. (1.0)

Teine suur pragmaatiliste partiklite põhirühm on tekstipartiklid. Nende seas on kõige olulisemad piiripartiklid, mis ütlevad, kuidas algav või lõppev lausung on eelneva või järgneva lausungiga seotud. Siia kuuluvad hästi tuntud küsipartikkel *vä* lausungi lõpus (näide 2), partiklid *siis/sis*, *no*, *aga*, *kule*, *ota/odot/oot*, *vata* jms. Näiteks kõnevoorudega¹, mis algavad sõnaga *aga*, tuuakse vestlusse uus alateema, *no* abil ütleb jutu alustaja, et tema järgnev jutt eitab eelnevat juttu või et ta kahtleb selles. *Ota* annab teada, et kõneleja tahab jätkata samal teemal, kuigi vestluskaaslane on soovinud teema lõpetada. Tüüpilised *ota* näited on dialoogis 5, kus esimene variant (*ododot*) on teemas püsimise soovi alustav partikkel ja teine (*oota*) on nn toimetamispartikkel, millega alustades soovib kõneleja lisainfot millegi kohta, mis on talle ebaselgeks jäänud.

(5) D: lähened igale ühele personaalselt.

B: o ododot aga räägime nendest meetoditest siis veel. (1.2)

A: kastikesse panemisel või.

B: jajah, ei=eino ümberkasvatamismeetoditest, (.) mida sa rakensid mõnin[gate inimeste puhul.]

D: [Mart (.) tahad veel=vä.] ö juba:: noh väljendasid kuidas sa olid kellegile:: (.) kellegi oma kasti surunud või paika koha kätte näidanud mingile: neiule kes oli enne väga kena olnd ja kes nüüd pidi nagu: (.) tustik olema=või.

A: mhemhe se tustik ei ole pooltki nii kole. ükskõik. heh jah. (1.2) ma harrastan tõesti seda (.).

C: mhmh

B: oota see ongi meetod.

Kolmanda partiklite põhirühma annavadki toimetamispartiklid, mida on kahte liiki. Esimest liiki partiklitega lükkab kõneleja ise veidi edasi oma

¹ Kõnevoor on ühe kõneleja jätkuv häälesolemine. Kui kõneleja vahetub, siis vahetub ka kõnevoor.

jutu järgmise osa tegemist või annab teada, et järgnev lõik on eelmise lõigu muudetud variant. Edasilükkaja rollis tegutsevad näiteks kurikuu-
lus *noh*, aga ka üneemid (pausi täitvad hääliksused) *ee/e*, *aa/a*, *hh/h*, *õõ/õ*,
mm. Muutmise algusest annavad märku partiklid *või*, *ei*, *tähendab-
/täandab*. Muti tekstist leiame näiteks partikli *noh*, näites 6 aga on olemas
üneem *ee*, *noh* ja ka ümbertegemist alustav *või*.

(6) *ee* et selles mõttes *noh* n-n-need on kirjutatud ärkvel=olles=aga
(1.0) Võhumõõga omad. (1.2) *ee noh* ühesõnaga slles öö ärkvelunes
või pool- (.) või näh=*noh*, (.) sürrealistlises *ee* (.) päevaolekus. (1.0)

Teine rühm toimetamispartikleid on sellised, millega kuulaja annab mär-
ku, et tema jaoks oli eelmises jutus mingi probleem ja et ta sooviks selle
kohta selgust saada. Sellised on näiteks mittekuulmist märkivad ja üldi-
selt arusaamisraskustele osutavad *ah*, *mh*, *jah*, *ota*, samuti täpsemini
probleemkohta osutavad partiklid, mida kasutatakse koos probleemse
osa kordusega: *ah*, *jah*, *vä/võ/või*. Probleemid võivad sealjuures olla väga
mitmesugused, alates sellest, et inimene ei kuulnud, mida teine ütles,
kuni selleni, et öeldu oli talle nii suur üllatus, et ta keeldub seda usku-
mast. Näites 7 on esimene *jah* dialoogipartikkel, millega palutakse edasi
rääkida, teine *jah* on kontrolliva küsimuse lõpus, aidates kuulajal kind-
laks teha, kas ta ikka kuulis õigesti.

(7) V: *ee* ma usun, et ta asub Ilmatsalu tänaval, ma küsin=kas te
soovite autode müüki või varuosade numbrit. (0.5)

H: vatt=ei oskagi n=öelda. (.) ma=võtaks mõlemad. (0.5)

V: autode müük on neli=kaks=viis

H: jah?

V: seitse öheksa seitse

H: seitse öheksa seitse jah?

V: ja varuosad on neli=kaks=viis (.) viis=viis öheksa.

Räägime ilma lauseteta

Lause on kõnes midagi täiesti teistsugust, kui kirjalikus tekstis olema
peaks. Näiteks Muti tekstis on kokku 28 lausesarnast asja, millest kirja-
keele lausetena võib tõlgendada 9. Ülejäänutest on 3 sellised, milles esi-
neb mingi sõna mittekirjakeelne vorm, ja 16 sellised, mis erinevad kirja-
keele lausetest. Näeme siit, et kirjakeele lause on suulises kõnes ainult
üks ja hoopiski mitte tavalisim viis teksti ehitada.

Suuline kõne ehitatakse üles lausungitena, mille piiriks on lõpetatust väljendav intonatsioon. Just intonatsiooni ehk kõnemeloodia abil valib kõneleja välja, mis üksusi ta tahab lausungina serveerida. Lausungiks võib olla liitlause, lihtlause, fraas, sõna, häämitsus jne. Suulise keele süntaks ongi õieti lausungisüntaks, mitte lausesüntaks; lause on ainult üks lausungi võimalikke alaliike muude kõrval.

See tekitab muidugi kohe ühe probleemi. Nimelt on lausete puhul alati uuritud muu hulgas seda, kas nad on korrektsed või mitte, kuid suulise kõne puhul ei saa korrektsuse mõistet selles mõttes kasutada. Kirjakeele normingud lihtsalt ei kehti suulises kõnes.

Suulise ja kirjaliku keele süntaktiliste erinevuste taga on kaks nähtust, mis on tüüpilises suulises kõnes alati olemas: dialoogilisus ja protsessuaalsus.

Dialoogilisus tähendab seda, et kõnelejad suhtlevad oma kuulajatega vahetult ja ehitavad oma teksti, toetudes neilt saadud pidevale tagasisidele selle kohta, kuidas eelnev jutt on vastu võetud. Selline ehitusviis kehtib nii igapäevavestluses kui ka näiteks loengus, mis muidu on ju ühe inimese kõne – monoloog. Veel enam, ilma sellise tagasisideta kaotab kõneleja kiiresti pinna jalge alt. Seda teame hästi näiteks telefonivestlustest. Kui kuulaja ei anna pikka aega endast märku, hakkame kohe uurima: *kas sa kuuled mind?*

Dialoogilisusega seostuvad kaks lausungiehituse erinähtust:

– lühikesed lausungid, mis ei ole ehituselt laused, vaid on sõnad, fraasid, vormelid või häämitsused. Paljud neist on samad suhtluspartiklid või suhtlusfraasid, millest eespool juttu oli (vt näites 2 *täpselt nimodi* või *jaa* ning näites 5 *mhmh*). Peale nende on palju elliptilisi ehk lünkfraase, mille täiendamiseks leiame infot eelmisest kõnevoorust, ja palju valmisvormeleid (*hallo, mida teile, Juhan siin* jms);

– lausung koosneb tihti kahest osast, millest esimene on mingi partikkel või fraas, mis juhib vestlust, ja teine on n-ö vestluse sisulist poolt esitav lausung (vt näite 3 lausung algusega *=ei=no* või näite 5 *ododot* ja *ei=ei=no*). Kokku on selline lausung kirjakeele seisukohast vaadates üsna imelik moodustis.

Protsessuaalsus tähendab, et lausung on korruga nii tulemus kui ka selle tulemuse saavutamise käigu (protsessi) peegeldus teksti pinnal. Kuidas seda mõista?

Kõne tempo (mis on eesti argivestluses umbes 180 sõna minutis) sunnib kõnelejat tegema teksti väga ruttu, mistõttu ta ei jõuagi alati oma mõtteid lausungiteks vormida. Selline jännijäämine on reegel, mitte erand. Samal ajal on kõne lineaarne ja kustutamatu. Kustutamatus tähendab, et kõik, mis on välja öeldud, jõuab ka kuulaja kõrva, kõneleja ei saa oma väljaöeldud teksti maha tõmmata. Lineaarsus tähendab, et kõneleja ei saa tekstile vahele kirjutada, ta saab kõne voolus üksnes tagantjärele muudatusi ja parandusi anda.

Nende kolme omaduse tõttu toimub suulise lausungi pidev täiendamine, täpsustamine, ümbertegemine teksti pinnal, mitte mälus vaikuse ajal nagu kirjas. Lausung on õieti pidev segu sõnadest ja fraasidest, mis on tulemused, nagu kõneleja neid soovib kuulajale anda, ja üksustest, mida kõneleja kasutab oma teksti tegemiseks. Need viimased on nagu tellingud, mis on kuulajale kuuldavad, kuid mis kirjalikus tekstis lugeja ette ei jõuagi.

Kõige olulisemad nähtused, mis protsessuaalsusega seostuvad, on:

- mitmesugused parandused (ümbertegemised ja edasilükkamised);
- topeltliikmed, nagu dislokatsioonid (eelteema ja täpsustusjärk), tegusõnade kordamine jms.

Edasilükkamine tähendab, et kõneleja lükkab oma järgneva tekstiosa tegemise edasi. Selleks on tal kaks võimalust: pidada jutus paus või täita see paus ära (toimetamispartiklid, puhtad sõnakordused, venitused, üneemid: *ee, õõ, aa*). Muti näites on kasutatud neist eelkõige pause, kordusi (*on on; või või*), partikleid (*noh*) ja venitust (*ja:.*).

Ümbertegemine tähendab lausungite pidevat korrigeerimist pärast väljaütlemist. Selleks on põhiliselt kolm võimalust:

- asendamine, mille korral kõneleja vahetab sisuliselt või grammatiliselt ebasõbiva sõna või lausungiosa uue vastu välja. Mutil näiteks: *ja sis ema ütleb peene häälega talle et noh = et ema räägib imiku eest peenikese imiku häälega et me oleme veel väikesed me veel ei suitseta;*

- lisamine, mille puhul mõni sõna või fraas lisatakse tagantjärele: *kohtuvad lapsevankrit lükkav ema väike laps on seal sees ja ütleme tema meestuttav (.) mingi juhuslik meestuttav (.) hakkavad juttu ajama;*

- loobumine, mille puhul kõneleja jätab lausungi pooleli ja alustab hoopis uut. Mutil näiteks: *nukuteater (.) mis on nukuteatri põhitunnus.*

Peale selle kasutatakse muid kirjakeele seisukohast ebatavalisi võtteid. Näiteks sulatatakse kaks lausungit intonatsioonilt üheks kokku, nii

et lausungisse jääb kaks verbi. Muti loos on näiteks lausung, milles on kokku pandud küsimus ja vastus: mis on nukuteatri põhitunnus on see, (...) et näitleja (.) ei räägi ise. Teine sama tüüpi nähtus on dislokatsioon, mille puhul kõneleja viitab samale asjale või isikule samas lausungis kaks korda, üks kord täistähendusliku sõnaga ja teine kord asesõnaga, nagu näites 9 see pilusilm ja see.

(9) aga see=pilusilm (.) see nüüd küll sinna viie hulka ei kuulu ma peaks ütleva aga rahvaste sõprus on muidugi tähtsam.

Mõned eesti keele suulise lausungiga seostuvad nähtused ei anna end otsestelt parandamise ega topeltliikmetega siduda. Kõige tähtsamad neist on eripärane otsekõne ehitamine ja kirjakeele omast erinev sõnajärg. Sõnajärje peamine erijoon on see, et kirjakeele sõnajärjele omast põhimõtet tuua kindlatel juhtudel öeldis aluse ette rakendab suuline kõne umbes kaks korda vähem. Otsekõne puhul on kõige olulisem erinevus see, et kõne kasutab väga palju varianti, kus saatelausungis on kaudkõnele viitav *et* (väga tihti koos lühenenud tegusõnaga: *üts=et*), millele järgneb tavaline otsekõne. Tulemus on kirjakeele seisukohast otsekõne ja kaudkõne segu.

(10) ja ja=siis (2.0) ristivaderid=ja ja=muud sugulased=ja ja külalised kes sinna varrudele hiljem ka kutsuti (1.2) need olid siis ütelnud et oi: sellest mehest=või sellest poisist tuleb (0.2) ükskord väga kuulus mees=et nii:: (1.0) kõva kisa juba teeb paarikuuselt. (1.2)

Kokkuvõtteks

Nägime, et suulise ja kirjaliku kõne sõnavara ja lause erinevad teineteisest üsna palju, kusjuures kõne erijooned ei ole mitte kõneleja lohkuse või oskamatus vili. Nad on tingitud kõnelemise protsessi ja kõneolukorra põhimõttelistest omadustest, mis ei kao ära ka siis, kui inimene kõneleb avalikus kohas ja räägib juba varem läbimõeldud teksti. Seda näitab meile hästi seesama Mihkel Muti jutt, mis ajakirjas Looming ilmus järgmisel kujul:

(11) Ent lisaks etendamisele ning läbielamisele leidub elus ka nukuteatrit. Kujutlegem stseeni tänaval, kus kohtuvad lapsevankrit lükav naine ja tema põgus meestuttav. Aetakse juttu, mees paneb suitsu ette ja mõtleb daami lõbustada. Nii ta küsib imikult, kas too ka paberossi tahab. Oletame, et laps ei hakka lalisema, sest võõrastab tundmatut.

Siis vastab ema mokki torutades lapse peenel häälel: „Meie veel ei suitseta. Meie oleme alles pisikesed.” Selge nukuteater! Siin pole ümberkehastumist, ei kommenteerita, vaid kasutatakse meediumi, mis ongi nukuteatri tunnus. Lapse asemel võib samas situatsioonis olla mõni koduloom, kõht (kõhuääkijatel) vms.

Loomulikult pole kõnelemiseks ja kirjutamiseks kasutatav keel absoluutsed vastandid. Neis on olemas suur ühisosa, sõnad ja laused, mis on mõlemas vormis sarnased, ning nende vahel on üleminekualasid ja keerukaid põimumisi.

Mõni inimene on pideva treeninguga õppinud kõnelema nii, nagu kirjutatakse, kuigi ta jutu toon on tavaliselt monotoonne ja teda kipub olema raske ja igav kuulata. Mõnes olukorras suudab ka tavaline inimene luua teksti, mis on palju lähem kirjakeele tekstile (nt ametlikus situatsioonis, kus ühiskond nõuab võimalikult kirjakeelset teksti; oma teksti hoolega varem ette valmistades jms). Mõnel puhul on aga erinevused kirjalikust keelest veel suuremad kui siinsetes näidetes.

Suulises kõnes võidakse kasutada kirjalikku teksti (mahaloetavad tele- ja raadiouudised, päheõpitud teksti esitamine jms) ning kirjalikus tekstis võib tulla ette suulist kõnet. Leidub tekste, mis on enne kirjanemist ringelnud pikka aega suulisena, tuntuim neist on piibel. Suulise kõne võtteid kasutavad ilukirjanduses sisemonoloog ja teadvuse vool. Ja suulist keelt matkides saab näidata suhtlemise spontaansust, eesti kirjanuses teeb seda geniaalselt Oskar Luts:

(12) „Noh,” ütleb ta, „kuidas te ... sa ka siia saite. Teid ... sind ... teid pole peale kooliaega enam näha olnud.”

Spontaansete kirjalike tekstide sõnajärg ja partiklikasutus sarnaneb sageli suulise kõne omaga. Uue nähtusena on esimest korda keelde tekkinud terve spontaanne kirjalik allkeel Interneti jututubade tekstides.

Kõik see ei kaota siiski põhimõttelist vahet suulise ja kirjaliku keele vahel, vaid ainult tasandab või teravdab neid erinevusi, mis tulenevad erinevatest tekstitegemise tingimustest.

Soovitusi edasilugemiseks

T. Hennoste, Eesti keel suuline. – Vikerkaar 1999, nr 5-6, lk 145–152;
T. Hennoste, Eesti suulise kõne uurimine: transkriptsioon, taust ja korpus. – Keel ja Kirjandus 2000, nr 2, lk 91–106; T. Hennoste, Sisse-

juhatus suulisesse eesti keelde I–VII. – Akadeemia 2000, nr 5, lk 1117–1150; nr 6, lk 1343–1374; nr 7, lk 1553–1582; nr 8, lk 1773–1806; nr 9, lk 2011–2038; nr 10, lk 2223–2254; nr 11, lk 2465–2486; T. Henno, L. Lindström, A. Rääbis, P. Toomet, R. Vellerind, Eesti suulise kõne korpus ja mõne allkeele võrdlemise katse. – Arvutuslingvistikalt inimesele. Tartu ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 1. Tartu, 2000, lk 245–284.

Transkriptsioonimärgid

Siinse kirjutise suuline kõne on üles märgitud lihtsustatud viisil, mis erineb teadusväljaannetes kasutatavast.

1. Sõnad kirjutatakse häälduse järgi: *vä, kule, õheksa, müia, onju* jms.

2. Kõne jagatakse intonatsioonüksusteks, mitte lauseteks:

– lausung, mille lõpus on selgelt langev intonatsioon, märgitakse lõpus punktiga;

– lausungid jagunevad osadeks, mille lõpus intonatsioon langeb, kuid vähem kui lausungi lõpus; seda osutatakse komaga;

– tõusva intonatsiooniga lõppeva üksuse lõppu pannakse küsimärk;

– lausungi algust eraldi suurtähega ei märgita.

3. Pausid:

(.) on mikropaus, 0,2 sekundit või lühem;

(1.2) on pikem paus, mille pikkus on mõõdetud sekundites;

(...) on pikem mõõtmata paus.

4. Muud kõne omadused:

– rõhuline sõna joonitakse alla: *kohe*;

– häälikuvenitus märgitakse venitatud hääliku järel kooloniga: *t:ere*;

– sõna poolelijäämine märgitakse sidekriipsuga poolelijäänud sõnaosa järel: *si-*;

– kokkuhääldatud eraldi sõnad seotakse võrdusmärgiga: *tulin=ja*.

5. Korruga rääkimine märgitakse nurksulgudega:

[on pealerääkimise algus;

] on pealerääkimise lõpp.